

Жакина Г.Е., Кенжебек Д.Е., Азыханов Д.С.
 Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды зерттеу университеті,
 Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ., zgulnur88@mail.ru

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЕҢБЕК КӨШІ-ҚОНЫ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ОҒАН ҚАТЫСУЫ

Халықаралық еңбек көші-қоны - бүгінгі жаһандық экономиканың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. БҰҰ-ның мәліметтері бойынша, 2023 жылы әлемдегі халықаралық мигранттардың саны 281 миллион адамға жетті, оның шамамен 169 миллионы еңбек мигранттары болып табылады. Бұл әлем халқының шамамен 3,6 пайызын құрайды. Бұл құбылыстың әлемдік экономикалық даму үдерісінде өзіндік орны бар, әрі елдер арасындағы экономикалық байланыстардың тереңдеуіне ықпал етеді. Қазақстан да осы үдерістің белсенді қатысушысы ретінде өзіндік орнын алып отыр.

Қазақстан - еңбек көші-қонының екі бағытында да қатысатын ел. Бір жағынан, ол еңбек мигранттарын қабылдайтын ел болса, екінші жағынан өз азаматтарының шетелге жұмыс іздеп кететін донор елі болып табылады. Бұл екі жақты процесс елдің экономикалық және әлеуметтік дамуына айтарлықтай әсер етеді. Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша, 2023 жылы Қазақстанда 1,2 миллионнан астам шетелдік еңбек мигранты тіркелген. Олардың 75%-дан астамы Орталық Азия елдерінен келген жұмысшылар. Сонымен қатар, шамамен 350,000 қазақстандық азамат шетелде жұмыс істейді.

Қазақстанға келетін еңбек мигранттарының құрылымын талдасақ, Өзбекстаннан - 45%, Қырғызстаннан - 30%, Тәжікстаннан - 10%, қалған 15% басқа елдерден келеді. Салалық бөліністе олардың 40%-ы құрылыста, 25%-ы ауыл шаруашылығында, 20%-ы сауда және қызмет көрсету саласында, 15%-ы өнеркәсіпте жұмыс істейді. Бұл еңбек мигранттары Қазақстан экономикасының еңбек ресурстарына деген қажеттілігін қанағаттандыруға көмектеседі.

Еңбек мигранттарының экономикалық әсері айтарлықтай. Дүниежүзілік банктің есептеулері бойынша, 2023 жылы Қазақстаннан шетелге жіберілген ақша аударымдарының көлемі 3,2 миллиард долларды құрады. Ал керісінше, шетелде жұмыс істейтін қазақстандықтар елге шамамен 2,5 миллиард доллар аударған.

Қазақстаннан шетелге кететін еңбек мигранттарының негізгі бағыттары: Ресей (60%), Түркия (15%), БАӘ (10%), Оңтүстік Корея (5%) және басқа елдер (10%). Білікті мамандардың көші-қоны ерекше назар аударуды қажет етеді. IT саласының мамандары, дәрігерлер, инженерлер мен ғалымдардың басқа елдерге кетуі "brain drain" мәселесін тудырып отыр.

Еңбек көші-қонының Қазақстан экономикасына оң әсері көп қырлы. Біріншіден, шетелдік жұмыс күші елдің экономикалық өсуіне үлес қосады. Екіншіден, шетелде жұмыс істейтін қазақстандықтар елге ақша аударымдарын жасайды, бұл ішкі тұтынуды арттырады және отбасылардың әл-ауқатын жақсартады. Үшіншіден, халықаралық еңбек көші-қоны арқылы білім мен тәжірибе алмасу жүзеге асады.

Дегенмен, еңбек көші-қонының проблемалары да бар. Көші-қон қызметінің мәліметтері бойынша, жыл сайын шамамен 50,000 заңсыз еңбек мигранты анықталады. Мигранттардың құқықтарының бұзылуы, әлеуметтік қорғаудың болмауы және еңбек жағдайларының нашарлығы сияқты мәселелерде жиі кездеседі. Сондықтан мемлекет тарапынан бұл процестерді реттеу үшін бірқатар шаралар қабылдануда.

Қазақстан үкіметі еңбек көші-қонын реттеу үшін заңнамалық база жасап, халықаралық келісімдер жасасуда. 2023 жылы мигранттарды тіркеудің жаңа цифрлық жүйесі енгізілді, ол арқылы 800,000-нан астам еңбек мигранты тіркелген. Еуразиялық экономикалық одақ шеңберінде еңбек ресурстарының еркін қозғалысы қамтамасыз етілген, бұл одаққа мүше

елдерден келетін жұмысшылар үшін жеңілдетілген режим қарастырылған. Сонымен қатар, мемлекет заңсыз көші-қонға қарсы күрес жүргізіп, еңбек мигранттарының құқықтарын қорғауға бағытталған шараларды күшейтуде.

Болашақта Қазақстанның халықаралық еңбек көші-қонындағы рөлі одан әрі артуы мүмкін. Елдің географиялық орналасуы, экономикалық әлеуеті және демографиялық жағдайы бұған ықпал ететін факторлар болып табылады. Сарапшылардың болжамы бойынша, 2025 жылға қарай Қазақстандағы шетелдік еңбек мигранттарының саны 1,5 миллион адамға жетуі мүмкін. Бұл өсім негізінен құрылыс, ауыл шаруашылығы және қызмет көрсету салаларында күтілуде. Сонымен қатар, жоғары білікті мамандарға сұраныс та артады деп күтілуде. Сондықтан еңбек көші-қонын тиімді басқару, оның оң әсерлерін барынша пайдалану және теріс салдарларын азайту - мемлекеттік саясаттың маңызды міндеттерінің бірі болып қала береді.

Қазақстан үкіметі 2025-2030 жылдарға арналған көші-қон саясатының жаңа тұжырымдамасын әзірлеуде. Онда заңды еңбек көші-қонын ынталандыру, білікті мамандарды тарту және ұстап қалу, сондай-ақ заңсыз көші-қонға қарсы күрес шаралары қарастырылған.

Әлемдік Банктің болжамдары бойынша, келесі бес жыл ішінде еңбек көші-қоны арқылы жасалатын ақша аударымдарының көлемі жылына 5-7%-ға өсуі мүмкін. Бұл Қазақстан экономикасына оң әсер етеді деп күтілуде.

Қорытындылай келе, халықаралық еңбек көші-қоны - бұл күрделі және көп қырлы құбылыс. Қазақстан үшін бұл процесс экономикалық даму мен әлеуметтік өзгерістердің маңызды факторы болып табылады. Статистикалық деректер көрсеткендей, бұл процесс елдің экономикалық дамуына айтарлықтай үлес қосады. Алайда, оны тиімді басқару үшін мемлекеттік реттеудің заманауи тетіктерін әзірлеу және халықаралық ынтымақтастықты одан әрі жетілдіру қажет. Еңбек көші-қонын дұрыс басқару - елдің тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуының маңызды шарттарының бірі болып қала береді.

Әдебиеттер:

- 1) «Ұлттық Статистика Бюросы» ресми сайты: <https://stat.gov.kz/>
- 2) «Халықаралық Еңбек Ұйымы» ресми сайты: <https://www.ilo.org/ru>
- 3) «IOM IN KAZAKHSTAN» ресми сайты: <https://kazakhstan.iom.int/iom-kazakhstan>
- 4) Исследование трудовой миграции в трех городах казахстана: Алматы, Астане и Шымкенте, Элен Сайед Цвик и Жания Сазанова, 2022

ҒТАХА 06.81.23

Дүйсембаев А.А., Шаймерден А.М.

Дүйсембаев А.А - кандидат экономических наук, профессор
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ., azeke-78@mail.ru

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМДАРДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ӘЛЕУЕТІ: ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ

Соңғы онжылдықтарда Қазақстан Республикасының білім беру саласында білім сапасын арттыруға, білім беру мекемелерін жаңғыртуға және оқытудың инновациялық әдістерін енгізуге бағытталған елеулі өзгерістер болды. Бұл үдерістерде білім беру қызметтері нарығының белсенді қатысушылары ретінде адами капиталды дамыту арқылы ел экономикасын нығайтуға үлес қосатын акционерлік қоғамдар (АҚ) маңызды рөл атқарады. Жаһандық бәсекелестік жағдайында білім саласындағы акционерлік қоғамдар тұрақты экономикалық өсудің және Қазақстанның білім беру жүйесін жаңғыртудың маңызды драйверлері бола алады. Бұл мақалада Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы акционерлік қоғамдардың экономикалық әлеуеті, олардың ұлттық экономикаға әсері және одан әрі даму перспективалары қарастырылатын болады.